

НАУКОВИЙ ДОРОБОК К.В. БАЛАБАНОВА

Червоною стрічкою через все наукове життя професора Костянтина Васильовича Балабанова є дослідження проблем розвитку міжнародного співробітництва, впливу міжнародної діяльності на освітній та виховний процес. Свої наукові розвідки він розпочав із вивчення форм і методів навчання молоді, співробітництва українських молодіжних організацій із зарубіжними організаціями (*Международная деятельность молодежных организаций Украины: критический анализ опыта, уроки, поиск путей обновления (80-е – начало 90-х годов): моногр. – К., 1993. – 378 с.*). У числі перших науковців в Україні ним визначено шляхи розвитку форм зовнішніх відносин молоді, обґрунтовано нові форми співробітництва молодіжних організацій в умовах становлення молодої Української держави, оскільки без молоді, її енергії та бажання, неможливо забезпечити інтеграцію країни до цивілізованого світу.

Спираючись на духовну та релігійну спадщину, гуманістичні ідеї та традиції еллінізму, які вплинули на становлення та розвиток науки і національної освіти, враховуючи, що результати історичних, історико-педагогічних та філософських досліджень елліністичної спадщини недостатньо відомі широкій громадськості України та усвідомлюючи необхідність розширення українсько-грецького співробітництва у політичній, економічній та соціокультурній сферах, К.В.Балабанов разом із колегами-однодумцями, молодими вченими суттєво поглибив наукові фундаментальні та прикладні дослідження актуальних проблем розвитку історичних, політико-правових, економічних українсько-грецьких відносин (*Греки в Україні: біогр. слов. – К., 1996. – 300 с. (кол. авт.) Україна – Греція: с любов'ю в серце: виступлення, статті, інтерв'ю, розмишлення. – Донецьк: Нац. союз писателів України, журнал «Донбасс», 2004. – 504 с. Національно-культурне і громадянське життя греків України у II пол. XX ст. – на поч. XXI ст. – Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2006. – 239 с.(Співавт.: С. П. Пархоменко). Греки України: історія та сучасність: навч. посібник: в 2 ч. – К.: Аквілон-Плюс, 2008. – Ч. 1. – 352 с., Ч. 2. – 320 с. (Співавт.: Н. О. Терентьєва. гриф МОН України).*

Під керівництвом К.В.Балабанова групою вчених університету досліджуються етнонаціональні аспекти політичної, соціально-економічної і культурної складової формування громадянського суспільства (*Етнонаціональний аспект формування громадянського суспільства в Україні (за матеріалами Північного Приазов'я) (номер держ.реєстрації №0110U005469)*). Життєдіяльність територіальних громад Українського Північного Приазов'я охоплює усі основні сегменти суспільних відносин (політику, право, економіку, соціальну сферу, культуру, освіту, науку, релігію і традиції), а сам регіон виступає своєрідним соціокультурним простором, що характеризується полікультурністю, поєднанням індустріального та аграрного типів господарства, традиціями толерантності у міжетнічних взаєминах. З'ясовано, що рівень суспільної активності громадських об'єднань етнічних меншин потребує вдосконалення правового поля їх самореалізації, та, відповідно, доведено, що в умовах суспільної активності організацій національних меншин (насамперед, греків) саме ці інституції спроможні взяти на себе функцію каталізатора формування громадянського суспільства і порушувати не тільки питання етнічного характеру, а й актуальні проблеми місцевого життя, що виходять за межі етнокультурної проблематики (екологія, соціальний захист, медичне обслуговування тощо). У вітчизняній науці запропоновані дослідження стали однією з перших спроб комплексного вивчення процесів формування громадянського суспільства в Україні з урахуванням

етнонаціонального чинника (*Етнонаціональний аспект формування громадянського суспільства в Україні (за матеріалами Північного Азов'я: моногр. / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2012. – 344 с. (Співавт.: А. М. Дегтеренко, М. В. Булик, С. П. Пахоменко, І. С. Пономарьова).*

Важливим напрямом наукових досліджень К.В.Балабанова стає вивчення міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів, його впливу на освітньо-виховний та науковий процес (*тематичний план наукових досліджень НАПН України, «Міжнародна діяльність ВНЗ як засіб формування соціально активної і полікультурної особистості», «Міжнародна діяльність ВНЗ як стратегічний напрям розвитку сучасного університету).* Фактично, ним доведено, що міжнародна співпраця у сфері освіти та науки грає активну роль у формуванні сучасної відкритої економічної системи, а міжнародна діяльність ВНЗ у сучасному постіндустріальному суспільстві є одним із факторів забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку закладу освіти. Міжнародна інноваційна діяльність ВНЗ має багатоаспектний характер, відрізняється інтенсивністю, академічною активністю у площині навчальної, наукової, виховної, фінансово-економічної видів діяльності.

Сучасна модернізація вищої освіти України здійснюється в контексті європейських вимог і відбувається з огляду на критерії приєднання до європейського освітнього простору з орієнтацією на фундаментальні цінності: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня. Особлива роль у реалізації нової європейської стратегії належить університетам, модернізація системи вищої освіти в яких стає важливою умовою післякризового розвитку Європи. Саме тому, міжнародна діяльність університетів (основними напрямками якої стає експорт освітніх послуг; організація навчання студентів і аспірантів; участь у міжнародних наукових, освітніх проектах і програмах спільних дипломів; підвищення кваліфікації викладачів у міжнародних науково-освітніх центрах; комплексна система зарубіжних стажувань викладачів і студентів для реалізації власних науково-освітніх проектів; презентація досягнень ВНЗ у науці і освіті на міжнародних конференціях, виставках, конкурсах; міжнародна акредитація і сертифікація освітніх програм; формування у ВНЗ полімовного і полікультурного середовища; розвиток інтернет-сайтів ВНЗ на кількох мовах; позиціонування ВНЗ у світових рейтингах тощо) виділяє особливу роль для формування соціально активної, полікультурної особистості, розвитку громадянського суспільства.

У своїх дослідженнях К.В.Балабанов доводить, що інтернаціоналізація освіти та науки є важливим фактором конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському освітньому просторі і на міжнародному ринку освітніх послуг. Інтернаціоналізація вищої освіти розглядається в різних контекстах: як феномен міжнародних відносин; як процес впровадження міжнародного аспекту в дослідницьку, освітню, обслуговуючу; фактор конкурентоспроможності країни, сфери освіти, та, безперечно, як фактор формування професійної компетентності формування конкурентоспроможного фахівця. Використовуючи комплексний і міждисциплінарний підхід у дослідженні феномену інтернаціоналізації вищої освіти, обґрунтовано чинники і фактори, що детермінують суперечливі процеси інтернаціоналізації вищої освіти (політико-правові, економічні, соціокультурні, педагогічні); форми інтернаціоналізації вищої освіти (індивідуальна мобільність в наукових і освітніх цілях; мобільність освітніх програм і інституційна мобільність; інтеграція у мета-програми міжнародної співпраці, приєднання до інших форматів академічної кооперації, і інституційне партнерство).

К.В. Балабановим розроблено модель міжнародного співробітництва сучасного вузу, яка успішно впроваджена в діяльність Маріупольського державного університету фактично з перших років його розвитку (*Международная деятельность Мариупольского государственного гуманитарного университета: формула успеха. – Донецк: Промінь, 2009. – 448 с.*). Так, модель міжнародної діяльності МДУ (у складі організаційного, змістовного, науково-дослідницького, операційно-діяльнісного, результативного компонентів), передбачає комплексне співробітництво з міністерствами освіти, міністерствами закордонних справ, посольствами, обласними адміністраціями, меріями, провідними університетами, фондами іноземних держав, серед яких Австрія, Австралія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Китай, Латвія, Марокко, Німеччина, Норвегія, Португалія, Польща, Кіпр, Росія; США, Франція, Чехія та ін. Саме у рамках моделі міжнародної діяльності МДУ та з урахуванням особливостей розвитку європейського освітнього та наукового простору в університеті розробляються та втілюються міжнародні науково-освітні програми підготовки фахівців з урахуванням їх професійно-орієнтованої та комунікативної спрямованості. Активно розробляються підходи до формування варіативного компоненту освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів, магістрів дисциплін, модулів з міжнародним компонентом. Сучасний університет – це міжнародний науково-освітній комплекс, характерними ознаками якого є: наявність ефективної системи управління якістю освіти, створеною на основі міжнародних вимог, стандартів і досвіду; наявність спеціалізованих структур, що здійснюють організацію міжнародної діяльності; формування у викладачів і студентів нових компетенцій з урахуванням глобальних змін в економіці, політиці, соціальній і культурній сферах; включення міжнародного компоненту у всі сфери своєї життєдіяльності університету; створене полікультурне середовище; здійснення на постійній основі науково-педагогічних зв'язків із зарубіжними ВНЗ, науковими центрами і міжнародними організаціями, академічного обміну викладачами, студентами і дослідниками.

Глобалізація як знаковий процес розвитку суспільства впливає не тільки на обсяги міжнародної діяльності (кількісний аспект), а й на розвиток нових форм міжнародних політичних, економічних, соціокультурних відносин, що призводить до появи якісно нових характеристик розвитку світового господарства (*Міжнародна економіка: навч. посібник. – Донецьк, 2012. – 442 с. (Співавт.: О. В. Булатова, Ю. І. Чентуков (гриф МОНМС України).* За таких умов надзвичайно зростає роль професійної дипломатичної та консульської служби й дипломатії в цілому, що потребує відповідних досліджень особливостей дипломатичної служби різних країн; історії та традицій зовнішньополітичної служби України (*Дипломатична та консульська служба: підручник для студ. вищих навч. закладів. – Донецьк, 2013. – 432 с. (Співавт.: М. В. Трофименко (гриф МОН України).*

Освіта та наука стають важливою складовою розвитку національних економік, міжнародних регіонів, світового господарства в цілому. Під керівництвом К.В.Балабанова творчі групи науковців університету досліджують особливості розвитку сучасних інтеграційних процесів, що відбуваються на глобальному та регіональному рівнях («*Розвиток зовнішньоекономічних та політичних відносин України в умовах глобалізації*» (номер держреєстрації №0108U008420), «*Розвиток міжнародної конкурентоспроможності регіону в умовах глобальної інтеграції*» (номер держреєстрації №0111010450), «*Середземномор'я у сучасних регіональних та глобальних процесах*» (номер держреєстрації №0112U000135). За результатами досліджень удосконалено концептуальні підходи дослідження процесу регіонального розвитку, які на відміну від існуючих враховують інтеграційний підхід і доводять, що в

контексті глобальної інтеграції процес регіонального розвитку має власну діалектику, що призводить до визначення регіону як відокремленого актора в системі міжнародних відносин, що формує нову полісистемну конфігурацію світового економічного простору. Отримані результати дозволили забезпечити подальший розвиток теорії регіоналізації в контексті глобальної парадигми. Прикладні результати стали методологічною основою для розробки рекомендацій щодо активізації зовнішньої політики України з врахуванням факторів економічної інтеграції та забезпечення національної та регіональної безпеки, удосконалення ефективного організаційно-економічного управління регіональним розвитком, зокрема для виявлення потенційних можливостей і конкурентних переваг регіонів України в умовах інтегрованого середовища, обґрунтування напрямків міжрегіонального співробітництва на різних рівнях управління, для розробки рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності Донецького регіону України на зовнішніх ринках.

Наукові розробки К.В.Балабанова стали підґрунтям для подальших досліджень молодими вченими університетами, які захистили кандидатські дисертації під його керівництвом:

Рябінін Є.В. Транскордонне співробітництво в системі процесів регіональної інтеграції України: політологічний аналіз. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Київ, 2007). Наукова робота присвячена дослідженню проблем функціонування і розвитку транскордонного співробітництва як особливого чинника процесу регіональної інтеграції. Визначено основи виникнення і розвитку транскордонного співробітництва, сутність, принципи та особливості його функціонування в Центрально-Східній Європі та вплив на наближення постсоціалістичних країн до європейських стандартів, а потім й на приєднання до Європейського Союзу. Проаналізовано розвиток транскордонного співробітництва на західних кордонах України та існуючих євро регіонів. Здійснено ретельний аналіз пріоритетних векторів у зовнішній політиці України, а також вдосконалена класифікація основних видів та механізмів європейської інтеграції України, визначено головні напрями розвитку транскордонного співробітництва.

Булик М. В. Соціально-політичний розвиток Греції в умовах європейської інтеграції. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку (захищено в Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ, 2011). У роботі проаналізовано соціальні та політичні процеси, що відбуваються в Греції на сучасному етапі, в рамках процесу європейської інтеграції. Досліджено вплив ЄС на процеси, які відбуваються в соціальній сфері Греції в контексті реалізації курсу на євроінтеграцію, зокрема: демографічне становище, систему освіти, соціального забезпечення, працевлаштування населення країни. Визначено основні зовнішні та внутрішні ризики, що стоять перед грецьким суспільством на сучасному етапі та надано низку рекомендацій щодо їх подолання. Конкретизовано роль Європейського Союзу в процесі децентралізації управління країною, розглянуто нормативно-правові засади функціонування системи центральних та місцевих органів влади в Греції. Простежено еволюцію партійної системи Греції в період європейської інтеграції та ставлення провідних політичних сил країни до даного процесу.

Качинська Н. О. Стратегія і тактика іміджевої політики сучасної держави: концептуальний та прикладний виміри. Дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, Київ, 2011). У роботі реалізовано комплексне дослідження концептуального та прикладного вимірів стратегії і тактики іміджевої політики сучасної держави з визначенням їх ролі у забезпеченні ефективного державного управління зазначеною сферою. Систематизовано концептуальні засади іміджевої стратегії держави, розроблено дослідницьку концептуальну модель стратегії, узагальнено тактичний інструментарій реалізації іміджевої стратегії та доведено залежність її ефективності від внутрішніх та зовнішніх чинників. З'ясовано методом стратегічного аналізу сучасний етап розроблення та реалізації української іміджевої стратегії. Запропоновано дослідницький алгоритм оптимізації тактичного інструментарію. Аргументовано системні засади та дослідницькі пропозиції щодо забезпечення ефективної іміджевої політики України.

Трима К. А. Глобалізація як фактор трансформації українського громадянського суспільства (на прикладі громадських організацій). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку (захищено в Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ, 2011). У дисертації досліджено вплив глобалізації на трансформацію як глобального, так і вітчизняного громадянського суспільства. Проаналізовано існуючі концепції глобалізації та громадянського суспільства, визначено рівні, за якими відбувається трансформація громадянського суспільства під впливом глобалізації, розглянуто основні виміри глобалізаційних процесів, встановлено роль і місце різних типів громадських неурядових організацій у світових суспільно-політичних процесах. Досліджено трансформаційні чинники діяльності українських громадських організацій, а також специфіку взаємодії вітчизняних неурядових організацій з елементами глобального громадянського суспільства. Розглянуто роль вищих навчальних закладів у трансформації українського громадянського суспільства.

Трофименко М. В. Антиглобалістський рух і Україна: політологічний аналіз. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, Київ, 2011). У роботі систематизовано понятійно-категоріальний апарат дослідження антиглобалістського руху, визначено типології антиглобалістських організацій за рахунок введення додаткових класифікаційних одиниць, їх систематизації, а саме: за видами, формами діяльності тощо. Обґрунтовані організаційно-економічні засади функціонування антиглобалістських організацій, а саме визначено основні джерела фінансування, напрями використання залучених коштів, механізми звітування тощо. Доведено існування зв'язку між формами та методами діяльності антиглобалістських організацій та регіоном їх розміщення. Розглянуті особливості діяльності антиглобалістських організацій у Європі та Україні.

Черепченко О. О. Соціально-економічний вимір трансформації політичної системи України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Маріупольському державному університеті, 2012). У науковій роботі визначено трансформацію політичної системи в якості об'єктивного процесу рефлексії світу політичного на зміни в соціальній та економічній сферах життя суспільства, запропоновано теоретичну модель, згідно якої конфлікт між великими соціальними групами за дефіцитні ресурси призводить до об'єднання еліт державних інститутів та

еліт провідних великих соціальних груп. Елементи такої системи, що має на меті обмежити внутрішню та зовнішню конкуренцію та збільшити доходи в умовах скорочення соціально-економічної ефективності суспільства, носить захисний характер для практик та інститутів, які суспільство прагне зберегти в умовах трансформації. Обмежується така система внутрішньою та зовнішньою конкуренцією. В разі активізації конфліктів, система зазнає обмеження та раціоналізації через формалізацію основних політичних інститутів.

Ушакова Ж. С. Регіональна політика Італії в контексті розвитку процесів європейського регіоналізму. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Маріупольському державному університеті, 2012). Дисертаційну роботу присвячено аналізу регіональної політики Італії в рамках розвитку процесів європейського регіоналізму, досліджено процес європеїзації регіональної політики Італії в умовах її інтегрування до європейського економічного, соціального та політичного простору в контексті впливу загальноєвропейських норм та законодавства на політичну систему Італії. Закцентовано увагу на рівнях проведення регіональної політики Італійської держави: внутрішньому та зовнішньому, а також на методах і принципах структурної спільної регіональної політики ЄС. Детально проаналізовано фактори регіональної політики Італії в політичній, економічній, соціальній сферах на різних етапах її інтеграції в європейській простір. Розроблено рекомендації щодо можливості застосування італійського досвіду управління регіональним розвитком для України.

Агеєва О.Л. Сучасна державна молодіжна політика в Україні (на прикладі Донецької області). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси (захищено в Маріупольському державному університеті, 2013). Дисертаційну роботу присвячено аналізу сучасної державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні на прикладі Донецької області. Досліджено особливості формування та реалізації державної молодіжної політики в Донецькій області. Розкрито фактори та принципи концептуалізації державної молодіжної політики на загальнонаціональному та регіональному вимірах. Проаналізовано механізм формування та реалізації молодіжної політики в Донецькій області через структурно-організаційну систему, розробку та реалізацію державних цільових програм з питань молодіжної політики й систему фінансування. Охарактеризована українська модель державної молодіжної політики, яка є синтезом кількох традиційних моделей, виділено кілька етапів формування та реалізації державної молодіжної політики. Розкрито впровадження державної молодіжної політики України на регіональному рівні в Донецькій області в сфері забезпечення соціально-економічного добробуту молоді, вирішення демографічних та культурно-освітніх проблем молоді регіону, сприяння розвитку громадянського суспільства.

ОЛЕНА ВАЛЕРІЙВНА БУЛАТОВА,

проректор з наукової роботи Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки.